

Wiola Kazanina

DOI: 10.15290/bb.2018.10.31

*Państwowy Białoruski Uniwersytet Kultury i Sztuki**Mińsk*<https://orcid.org/0000-0002-1783-9596>

**Беластоцкія і гродзенскія выданні
як крыніцы спадчыны БНР у фалерыстыцы:
*Abducet praedam, cui occurit prior...***

Па сканчэнні ста гадоў афіцыйная гісторыя і грамадская думка Беларусі амаль прыйшлі да кансенсусу ў спрэчках пра тое, што Беларускай Народная Рэспубліка (БНР), несумненна, з'яўляецца важнай часткай гісторыі краіны 1918–1920 гадоў. Гісторыкі адзначаюць, што *айчыннымя даследчыкі за гады суверэннага развіцця шмат зрабілі дзея аб'ектыўнай рэканструкцыі падзей станаўлення беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці*¹, аднак у ацэнках спадчыны БНР аналітыкамі і грамадзянамі суверэннай Беларусі XXI стагоддзя ўсё яшчэ прасочваюцца даволі супярэчлівыя меркаванні. У сітуацыі, калі няма адзінства меркаванняў, часта звяртаюцца да антычнай мудрасці, таму ў назве майго даследавання – прыказка старажытных рымлян: *Хто першы прыйшоў, той і прыдбаў здабычу*. Мне падаецца, яна адлюстроўвае і актуальнае імкненне да магчымасці ўніфікаваць у мэтах кансалідацыі нацыі стракатыя ацэнкі першай дзяржавы беларусаў, адзначанай іх этнонімам (сапраўды, БНР – першая дзяржава з саманазвай беларусаў), і азарт аналітыкаў спадчыны БНР сёння (будучы першай, Рэспубліка мела шэраг дасягненняў і пераваг – своеасаблівай «здабычы»).

Варта адзначыць, што «веер меркаванняў» пра БНР у год яе 100-годдзя мае практычнае адлюстраванне (у выглядзе гіпотэз, меркаванняў, публікацый) у самых розных сферах чалавечай дзейнасці, у тым

¹ *Беларуская Народная Рэспубліка – крок да незалежнасці: да 100-годдзя абвяшчэння*, Мінск 2018, с. 4.

ліку – і ў даволі малавядомай і экзатычнай для большасці нашых сучаснікаў фалерыстыцы. Калі спецыялісты кажучь аб фалерыстыцы, яны маюць на ўвазе, па-першае, збіранне ордэнаў, медалёў, нагрудных знакаў, а, па-другое, дысцыпліну, якая вывучае іх гісторыю, сістэмы і атрыбуцыю.

Выданні па фалерыстыцы самі па сабе даволі рэдкія і вузкасפעцылізаваныя, таму даследчыкам-фалерыстам часта даводзіцца звяртацца да шырокага кола крыніц, толькі ўскосна звязаных з фалерыстыкай як навукай. Паколькі ў часы Беларускай Народнай Рэспублікі Гродна і Беласток мелі актыўную ролю ў фарміраванні яе інфраструктуры, што не магло не адбіцца ў існаванні вялікай па колькасці і якасці сумы эдыцый, неабходна ўдакладніць, што мэта майго даследавання – ахарактарызаваць ролю беластоцкіх і гарадзенскіх выданняў (выдадзеных тут ці падрыхтаваных мясцовымі ўраджэнцамі) у асвятленні тэмы спадчыны БНР у фалерыстыцы.

Большая частка артэфактаў, цікавых фалерыстам, заўсёды звязана з вайскавай і праваахоўчай справай народа і дзяржавы, чыю фалерыстыку яны даследуюць. Таму варта адзначыць, што пачатак Першага Мінскага беларускага палка, беларускіх конных частак і гарадской міліцыі быў закладзены камендантам Мінска Кастусём Езавітавым 20 лютага – за два месяцы да знакамітай Трэцяй Устаўной граматы, якая абвясціла стварэнне БНР 25 сакавіка 1918 года². Ва ўмовах не проста надзвычай складанай, а літаральна «апакаліптычнай» сацыяльнай, геапалітычнай, эканамічнай, ваеннай сітуацыі ў Еўропе 1918–1920 гадоў дзеячам БНР прышлося імкнуцца вырашыць прорыву праблем «культурнага і эканамічнага адраджэння беларускага народа»³, але тое, што было зроблена ў галіне фалерыстыкі, сведчыць пра дасведчанасць тагачаснага кіраўніцтва Рэспублікі ў пытаннях гісторыі, грамадскіх памкненняў і мастацтва сваёй зямлі.

Фалерыстыка для вывучэння артэфактаў БНР сёння, перш за ўсё, арыентавана на: узнагароды БНР; знакі ваеннай формы БНР; іх культурна-гістарычны кантэкст. Даследаванне ўсіх гэтых з’яў абцяжарваецца шэрагам аб’ектыўных і суб’ектыўных фактараў, звязаных з ходам сусветнай гісторыі, геапалітычнымі інтарэсамі суседніх з Беларуссю краін і розніцай у менталітэце, а таксама ў культуры насельніцтва Беларусі, якое з часоў Сярэднявечча было поліэтнічным і полікультурным. Разам з тым складанасці часта надаюць працэсу даследавання

² Тамсама, с. 64.

³ Тамсама, с. 125.

нечаканы і перспектыўны напрамак, прыводзяць да цікавых для навукі вынікаў і гіпотэз. А гіпотэза, высунутая ў працэсе пераадолення складанасцей, часам пераходзіць у статус тэорыі з моцным абгрунтаваннем.

Найбольш вядомая ўзнагарода БНР⁴ – гэта прымацаваны да спецыяльных медальных калодак (3-х відаў расфарбоўкі) крыж «Пагоні»⁵. Яго шасціканцовая форма недвухсэнсоўна адсылае да гістарычных артэфактаў-помнікаў дзяржаўнасці беларускіх тэрыторый эпохі Адраджэння і Новага часу: старажытных ілюстрацый антыкварных тамоў трэцяга Статута Вялікага княства Літоўскага (1588), а таксама да формы «літоўскіх уланаў» Напалеона I, які падпісаў дэкрэт аб аднаўленні ВКЛ у 1812 годзе. Як вядома, менавіта за гэты ўчынак французскага імператара, у яго арміі супраць Расіі ваявалі шматлікія тагачасныя адэпты суверэнiтэту беларускіх зямель на чале са спадкаемцам Радзівілаў – Дамінікам, яго асабістым ад’ютантам.

Сапраўды, шасціканцовы крыж ёсць і на шчыце вершніка, намаляванага ў Статуце ВКЛ XVI стагоддзя⁶, і на ваенна-форменных металічных знаках (якія рымляне называлі *фалеры*) уланаў XIX стагоддзя⁷, а таксама на ўзнагародах БНР другой дэкады XX стагоддзя. У беларусаў яго называюць «крыж Ярылы», у літоўцаў – «крыж Віцены». Рэканструкцыя ўзнагарод была апублікавана ў выдадзенай у Беластоку кнізе беларускага і польскага гісторыка, доктара гістарычных навук, старшыні Беларускага гістарычнага таварыства ў Польшчы, кавалера Ордэна Адраджэння Польшчы Алега Латышонка⁸.

Шмат увагі спецыялістаў па ўзнагародах надаецца «Крыжу адважных» легендарнага генерала БНР Станіслава Булак-Балаховіча (1883–1940). С. Булак-Балаховіч⁹, панямонскі этнічны беларус, з самага пачатку свайго жыцця ідэнтыфікаваў сябе «ліцвінам», як і многія яго землякі і суайчыннікі да з’яўлення БНР. Праявіўшы сябе як таленавіты палявы афіцэр на франтах I Суветнай вайны, С. Булак-Ба-

⁴ А. Латышонак, *Жайнеры БНР*, Вільня – Беласток 2009.

⁵ Тамсама.

⁶ А. Грыцкевіч, *Вялікае княства Літоўскае*, [у:] *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі*: у 6 т., Мінск 1994, т. 2, с. 387.

⁷ *Надежда, которая не сбылась*, [online], <http://belsat.eu/ru/news/1812-god-nadezhda-kotoraaya-ne-sbylas/>, [доступ: 01.06.2018].

⁸ А. Латышонак, *Жайнеры БНР*, Вільня; Беласток 2009.

⁹ Станіслав Булак-Балаховіч – наш нацыянальны герой, [online], <http://inbelhist.org/stanislaw-bulak-balaxovich-nash-nacionalnyj-geroj/>, [доступ: 01.06.2018].

лаховіч да 1918 года стаў вядомы як перакананы стыхійны барацьбіт з большавізмам. Да беларускага адраджэнскага руху яго далучыў шэф вайскова-дыпламатычнай місіі БНР у Латвіі і Эстоніі, у свой час – ваенны міністр БНР, палкоўнік Кастусь Езавітаў (1893–1946). Створаны для барацьбы з большавікамі (1918), атрад С. Булак-Балаховіча пасля шэрагу афіцыйных працэдур (1919) стаў звацца «Асобным аддзелам войскаў БНР у Балтыі», «Асобным атрадам БНР» і нават «Беларускай нацыянальнай арміяй».

К 1922 году пасля некалькіх надзвычай дынамічных і драматычных ваенных кампаній на абшарах Усходняй Еўропы для лепшых у яго корпусе байцоў С. Булак-Балаховіч заснаваў ордэн «Крыж адважных». Генерал заявіў, што крыжам¹⁰ будуць узнагароджвацца героі-партызаны, паколькі яго атрад пасля 1920 года дзейнічаў у сумежнай паміж Гродна і Беластокам Белавежскай пушчы. Маршал Юзэф Пілсудскі (1867–1935) прыраўняў гэты крыж да афіцыйных польскіх баявых узнагарод¹¹. Першыя паасобнікі ордэну мелі нумары на рэверсе (адваротным баку) узнагароды¹². Потым, каб адмежавацца ад падробак, С. Булак-Балаховіч пачаў ставіць на рэверсе крыжа свой подпіс і выдаваць узнагароджаным дыплом з кароткім апісаннем іх подзвігу. Усяго было выраблена каля 10000 крыжоў¹³.

Пры апісаннях крыжа пазначаюць, што ўзнагарода генерала С. Булак-Балаховіча – крыж белага металу, формы Георгіеўскага крыжа, пакрыты белай (як варыянт, чорнай) эмаллю, памеру 35 X 35 міліметраў. У цэнтры крыжа штампаваліся круглы медальён аксідаванага срэбра з выяўленай паверх скрыжаваных мяча і паходні «адамавай галавой» (чэрапам), акружанай лаўровым вянком, перавязаным унізе стужкай. Рэверс узнагароды – гладкі, часам – з нумарам. Ордэн мацуецца да калодкі з 38-міліметровай стужкай, аздобленай двума залатымі аблямоўкамі па краях, 5 міліметраў кожная.

Трэба адзначыць, што сімволіка «Крыжа адважных» БНР вельмі паказальная. У еўрапейскай хрысціянскай культуры выява чэрапа атрымала назву «адамава галава». Існуе паданне, што прах Адама (ад якога, паводле Бібліі, паходзіць увесь чалавечы род) быў пахаваны

¹⁰ «Крест храбрых» Станислава Булак-Балаховича, [online], <http://www.istpravda.ru/bel/artifacts/2775/>, [доступ: 01.06.2018].

¹¹ Тамсама.

¹² Тамсама.

¹³ Тамсама.

пад Галгофай, дзе адбылося распяцце Хрыста, і, калі ён быў укрыжаваны, яго кроў прасачылася скрозь зямлю і абмыла чэрап Адама. Такім чынам, усё чалавецтва ў асобе Адама вызвалілася ад грахоў і атрымала магчымасць выратавання і вечнага жыцця пасля фізічнай смерці.

У сярэдзіне XVIII стагоддзя «адамава галава» ў выглядзе цэшкі з'явілася на галаўных уборах прускіх гусар Фрыдрыха II Гогенцолерна (1712–1786), пасля – у коннікаў Брытанскай і Расійскай імперый. Яна сімвалізавала перамогу над смерцю, неўміручую славу барацьбітаў за сваю дзяржаву-Радзіму, нават калі ў гэтым змаганні ваяроў напаткала фізічная смерць. «Адамаву галаву» не беспадстаўна звязвалі з масонамі і іх сімволікай, паколькі яе выява сустракаецца на рытуальных рэчах «вольных муляроў». Як вядома, Фрыдрых II Гогенцолерн (Фрыдрых II Вялікі) быў апантаным масонам і нават фундатарам асобнай прускай масонскай ложы. Масонства было пашырана ў асяродку эліт Брытаніі і Расіі XVIII–XIX стагоддзяў, шляхетныя прадстаўнікі якіх вельмі часта служылі ў кавалерыі. У масонскіх ложах гарадоў Беларусі першай чвэрці XIX стагоддзя налічвалася больш за 1200 «братоў»¹⁴, з большага прадстаўнікоў шляхты, чынавенства, а таксама адукаваных людзей. З'яўленне сімволікі адамавай галавы на ўзнагародзе «Асобага атраду» С. Булак-Балаховіча – сведчанне разумення ім, а таксама ягонымі сябрамі па зброі ўключанасці памкнення самавызначэння беларусаў у агульнасусветны грамадскі і культурны працэс.

Форма войскаў БНР фарміравалася некалькімі шляхамі. Найбольш сістэмны варыянт ваеннай формы распрацавала Беларуская Ваенная Камісія (БВК), створаная пры Галоўным камандаванні Войска Польскага. Форма БВК была створана для афіцэраў і жаўнераў Слонімскага батальёна (1919–1921) палкоўніка Гасана Канапацкага (1879–1953). Гэты батальён прадстаўнікі БНР пачалі фарміраваць на акупаванай палякамі тэрыторыі Беларусі ў 1919 годзе. Асобны атрад БНР у Балты (1919–1920) генерала С. Булак-Балаховіча апрапаўся па ўласных, асобных правілах, таксама як і жаўнеры Беларускага палка і камандатуры, аб'яднаныя Кастусём Езавітавым і Міколам Дзямідавым у Гродна (1918), а таксама ваяры Слуцкага збройнага чына – удзельнікі кароткага, але актыўнага змагання тысяч беларускіх патрыётаў на чале з камісарам БНР Паўлам Жаўрыдам (1889–1939) супраць бальшавікоў (1920).

¹⁴ В. Швед, *Масоны і ложы на землях Беларусі (канец XVIII – першая чвэрць XIX ст.)*, Гродна 2007, с. 28.

Жаўнеры БНР вельмі часта апраналіся ў форму польскіх і літоўскіх войскаў, аздабляючы стандартныя для 1918–1920 гадоў фрэнчы, шынялі, фуражкі палякаў і літоўцаў сваімі наплечнікамі, пятліцамі, арыгінальнымі цэшкамі, а таксама абадкамі фуражак і нашыўкамі на ваенную форму. У гэтым аздабленні пераважала бела-чырвона-белая каларыстыка (колеравае спалучэнне сцяга БНР), апеляцы да гісторыка-культурнай спадчыны ВКЛ у геральдыцы, гістарыяграфіі і эстэтыцы. Пры ўсёй стракатасці тэкстыльнай вопраткі тагачасных беларускіх афіцэраў і жаўнераў (ад запазычаных у палякаў і літоўцаў форменных фрэнчаў, фуражак і шынялёў слонімчан і гарадзенцаў да саматужных кашуль і галіфэ лукачоў) менавіта іх вайсковыя знакі (да якіх асабліва ўважліва ставяцца фалерысты) відавочна арыентаваны на аднолькавыя светалогічныя і эстэтычныя стандарты, сімвалізуючы прыналежнасць гэтых ваяроў да Беларускай Народнай Рэспублікі (як спадкаеміцы дзяржаўнасці Вялікага Княства Літоўскага і няспынай барацьбы найпасіянарных прадстаўнікоў нашага народа спачатку за літвінізм, потым – за беларускасць у XIX-м–пачатку XX-га стагоддзяў).

Для Слонімскага батальёна (яго стваралі як будучую аснову рэгулярных войск БНР) былі канцэптуальна распрацаваны свае знакі вайсковага адрознення для розных відаў і радоў войска: наплечнікі з гафтаванай Пагоняй, бела-чырвона-белыя пятліцы на шынель і інш. Штабныя і тэхнічныя часткі павінны былі насіць кіцель і фуражку з чырвонымі кантамі, мець чорны абадок на фуражцы. Пяхотныя часткі мелі чорныя канты і шэры абадок на фуражках. У форме кавалерыстаў былі белыя канты, белы абадок на фуражцы, а каўнер і закаўрашы былі блакітныя. Вайсковы стан у афіцэраў пазначаўся бела-чырвона-белымі нашыўкамі на рукаве фрэнча ці пяціканцовымі зорачкамі на наплечніках. Гэтыя знакі вайсковага адрознення звычайна нашываліся на стандартную польскую ці літоўскую форму. Найбольш паслядоўна і дэталёва знакі вайсковай рознасці жаўнераў БНР (па матэрыялах, колерах, канфігурацыях і г. д.) аналізуе А. Латышонок¹⁵. На некаторых аспектах тыповага аздаблення галаўных убораў афіцэраў і жаўнераў БНР (асабліва на іх эстэтыцы, сімволіцы і этыялогіі апошніх), на мой погляд, варта спыніцца больш падрабязна. Тым больш, што такога кшталту аналіз дагэтуль не праводзіўся.

¹⁵ А. Латышонок, *Жаўнеры БНР*, Вільня – Беласток 2009.

На фуражках афіцэраў Слонімскага батальёна¹⁶ над цэшкай «Пагоні», пераробленай з цэшкі вучняў Віленскай гімназіі¹⁷ размешчана пяціканцовая зорка (у форме батальёна іх было ад адной ў падпаручыка да трох у палкоўніка). Хоць батальён ствараўся для барацьбы з Чырвонай арміяй, у фалерыстыцы, дзе зоркі амаль дамінавалі над астатнімі сімваламі, гэта не дзіўна, бо пяціканцовая зорка як сакральны сімвал выкарыстоўвалася значна даўней за з'яўленне Чырвонай арміі і СССР. Увогуле ж наплечнікі і цэшкі Слонімскага батальёна былі найбольш багата аздоблены выявамі «Пагоні»¹⁸.

На чорных мехавых папахах атрада С. Булак-Балаховіча з жоўтым тэкстыльным верхам¹⁹ – металічная «адамава галава», якая сваёй формай паўтарала не цэшкі жаўнераў расійскай Белаі гвардыі, а сімваліку артэфактаў масонаў ВКЛ²⁰ XVIII–XIX стагоддзяў²¹. Рух за мясцовую незалежнасць у тыя часы не мог быць легальным. Таму не трэба здзіўляцца, што яго прыхільнікі былі інтэграваны ў тагачасныя патаемныя супольнасці – ад масонскіх лож да створаных па іх узору суполак філаматаў і філарэтаў Вільні. Трэба адзначыць, што многія з іх загадзя да адмены прыгонніцтва ў Расійскай Імперыі давалі волю тысячам сваіх прыгонных, надзялялі іх зямлёй і маёмасцю, дабрачынна збіралі грошы для падтрымкі ўдоў і сірот (як для сваякоў сваіх братаў па ложы, так і для сем'яў выбітных землякоў). С. Булак-Балаховіч, выхаваны ў традыцыях літвінізму сям'ёй, блізкай да беларускай шляхты, не мог гэтага не ведаць.

Як сцвярджае даследчык і грамадскі дзеяч, сучасны ўраджэнец Гродна Серж Харытонаў, у блізкіх да БНР колах масонамі былі²² Вацлаў Ластоўскі (1883–1938), браты Іван Луцкевіч (1881–1919) і Антон Луцкевіч (1884–1942), Васіль Захарка (1877–1943), Браніслаў Тарашкевіч (1892–1938). Іх погляды звязаны з дзейнасцю слупоў літвінізма-масонаў ці з дзейнасцю ўдзельнікаў заснаваных масонамі тайных

¹⁶ Тамсама.

¹⁷ Тамсама.

¹⁸ Тамсама.

¹⁹ Тамсама.

²⁰ С. Харытонов, *Настоящий минский масон рассказывает о предметах, которые вывезли из Минска 200 лет назад*, [online], <https://citydog.by/post/minsk1067-masonstvo/>, [доступ: 01.06.2018].

²¹ В. Швед, *Масоны і ложы на землях Беларусі (канец XVIII – першая чвэрць XIX ст.)*, с. 4.

²² С. Харытонов, *«Миром мы не правим» – интервью с масоном-белорусом*, [online], <https://nn.by/?c=ar&i=150639&lang=ru>, [доступ: 01.06.2018].

суполак XIX стагоддзя Янам Чачотам (1796–1847), Дамінікам Радзівілам (1786–1813), Адамам Міцкевічам (1798–1855), Тамашам Занам (1796–1851), Міхалам Клеафасам Агінскім (1765–1833)²³.

Цікавыя звесткі пра лінію перадачы духоўнай культуры і каштоўнасцей у суполках айчынных інтэлектуалаў і дзеячаў мастацтва праз патаемныя суполкі змяшчае выданне доктара гістарычных навук, былога прафесара Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы Вячаслава Шведа «Масоны і ложы на землях Беларусі (канец XVIII–першая чвэрць XIX стагоддзя)»²⁴. У кнізе падаецца змястоўны нарыс гісторыі масонства на землях Беларусі, прыводзяцца спісы братаў мясцовых масонскіх ложаў. На аснове сабранага матэрыялу з архіўных і бібліятэчных сховішчаў Беларусі, Польшчы, Літвы, Расіі, Германіі прадстаўлены характарыстыкі масонскіх ложаў, якія дзейнічалі на землях Беларусі ў канцы XVIII–першай чвэрці XIX стагоддзяў. У дадатках прыводзіцца спіс крыніц і літаратуры, тлумачальны слоўнік тэрмінаў, кароткая гісторыя патаемных таварыстваў на землях Беларусі. Дадзенае выданне можа спатрэбіцца не толькі гісторыкам і краязнаўцам, але і спецыялістам па мастацтвазнаўстве, генеалогіі, літаратуразнаўстве, усім, хто цікавіцца гуманітарнымі навукамі і станаўленнем айчыннай дзяржаўнасці, а таксама мастацкай культурай беларусаў. У дадатак да даследавання В. Шведа варта дадаць, што масонства не страціла свае пазіцыі і на беларускіх землях пачатку XX стагоддзя. Як доказ гэтаму тэзісу варта прывесці факт удзелу ў Віцебскай масонскай ложы нават сусветна вядомага мастака Марка Шагала²⁵ і калекцыю масонскіх артэфактаў, сабраную вядомым беларускім калекцыянерам, намеснікам старшыні Віцебскай вучонай архіўнай камісіі, членам-карэспандэнтам Кракаўскай акадэміі навук Вацлавам Федаровічам (1848–1911)²⁶.

Як відавочна, некаторыя аспекты фалерыстыкі БНР значна больш сістэмна і рознабакова паглыблены ў мастацтва, культуру і гісторыю Беларусі, чым падаецца на першы погляд. Напрыклад, кандыдат гістарычных навук з Гродна Андрэй Чэрнякевіч, які зараз працуе ў Цэнтры беларускіх даследаванняў пры Варшаўскім універсітэце,

²³ В. Швед, *Масоны і ложы на землях Беларусі (канец XVIII – першая чвэрць XIX ст.)*, с. 11–12.

²⁴ Тамсама.

²⁵ Л. Хмельницькая, *Марк Шагал и витебская масонская ложа*, [online], <http://www.chagal-vitebsk.com/node/156>, [доступ: 01.06.2018].

²⁶ *Масонская калекцыя В. Федаровіча*, [online], <http://vitebsk-region.museum.by/node/33656>, [доступ: 01.06.2018].

дэталёва прааналізаваў лёс Беларускай Народнай Рэспублікі паводле крыніц з Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, Літоўскага цэнтральнага дзяржаўнага архіва, Дзяржаўнага архіва Расійскай Федэрацыі. У сваёй кнізе «БНР. Трыумф пераможаных» ён падсумоўвае значэнне (своеасаблівую «здабычу» БНР), што Рэспубліка *стала надзвычай важным, шмат у чым вырашальным этапам у развіцці беларускага нацыянальнага руху і заклала асновы беларускай дзяржаўнасці ў XX стагоддзі*²⁷.

Напрыканцы артыкула трэба падкрэсліць, што ўнёсак даследчыкаў і аўтараў з Беластоку і Гродна ў асвятленне спадчыны БНР пасяхова разбурае шмат забабонаў, ідэалагічных міфаў і стэрэатыпаў пра першую дзяржаву беларусаў, адзначаную іх сучасным этнонімам. Азначаныя выданні ўтвараюць своеасаблівае інфармацыйнае поле, з якога могуць атрымліваць інфармацыю для сваіх распрацовак прафесійныя даследчыкі мастацтва, эстэтыкі, культуры і грамадскай думкі Беларусі. Разгляд спадчыны фалерыстыкі БНР з пункту гледжання гродзенскіх і беластоцкіх навукоўцаў дае падставы для сцвярджэння, што фалерысты-даследчыкі артэфактаў БНР вывучаюць не адвольныя і бессістэмныя знакі, а сімваліку векавога пошуку лепшай і справядлівай долі народа Беларусі ў братэрскай садружнасці з суседнімі народамі Еўропы. Прычым, больш таго, у дадзенай сімваліцы адчувальна прысутнічаюць элементы эзатэрыкі, неblaгога мастацкага густу і добра абгрунтаванага гістарызму.

L I T E R A T U R A

Bielaruskaja Narodnaja Respublika – krok da niezaliežnasci: da 100-hoddzia abviaščennia: historyčny narys / А. Каваленя [і інш.]; NAN Bielarusi, Instytut historyi, Minsk 2018 [*Беларуская Народная Рэспубліка – крок да незалежнасці: да 100-годдзя абвяшчэння: гістарычны нарыс* / А. Каваленя [і інш.]; НАН Беларусі, Інстытут гісторыі, Мінск 2018].

Нрыцкевіч А., *Vialikaje kniaŭstva Litoŭskaje* // *Encykładpiedyja historyi Bielarusi: u 6 t.* / Redkal.: В. Сацанка [і інш.], Minsk 1994, t. 2, s. 386–423 [Грыцкевіч А., *Вялікае княства Літоўскае* // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т.* / Рэдкал.: В. Сачанка [і інш.], Мінск 1994, т. 2, с. 386–423].

²⁷ А. Чернякевич, *БНР. Триумф побеждённых*, Минск 2018.

- «*Kriest chrabrych*» *Stanislava Bulak-Balachoviča* [Elektronny resurs]. – Režym dostupu: // <http://www.istpravda.ru/bel/artifacts/2775/>. – Data dostupu: 01.06.2018 [«*Крест храбрых*» *Станислава Булак-Балаховича* [Электронны рэсурсы]. – Рэжым доступу: // <http://www.istpravda.ru/bel/artifacts/2775/>. – Дата доступу: 01.06.2018].
- Latyšonak A., *Žaŭniery BNR* / red. A. Paškievič, Vilnia – Bielastok 2009 [Латышонак А., *Жаўнеры БНР* / рэд. А. Пашкевіч, Вільня – Беласток 2009].
- Masonskaja kollekcija V. Fiedoroviča* // Muzei Vitiebskoj oblasti [Elektronny resurs]. – Režym dostupu: <http://vitebsk-region.museum.by/node/33656>. – Data dostupu: 01.06.2018 [*Масонская коллекцыя В. Федоровича* // Музеи Витебской области [Электронны рэсурсы]. – Рэжым доступу: <http://vitebsk-region.museum.by/node/33656>. – Дата доступу: 01.06.2018].
- Nadiežda, kotoraja nie sbylaś* [Elektronny resurs]. – Režym dostupu: // <http://bel.sat.eu/ru/news/1812-god-nadezhda-kotoraya-ne-sbylas/>. – Data dostupu: 01.06.2018 [*Надзежда, которая не сбылась* [Электронны рэсурсы]. – Рэжым доступу: // <http://belsat.eu/ru/news/1812-god-nadezhda-kotoraya-ne-sbylas/>. – Дата доступу: 01.06.2018].
- Stanislav Bulach-Balachovič – naš nacionalnyj hieroj* [Elektronny resurs]. – Režym dostupu: <http://inbelhist.org/stanislav-bulak-balaxovich-nash-nacionalnyj-geroj/>. – Data dostupu: 01.06.2018 [*Станислав Булак-Балахович – наш национальный герой* [Электронны рэсурсы]. – Рэжым доступу: <http://inbelhist.org/stanislav-bulak-balaxovich-nash-nacionalnyj-geroj/>. – Дата доступу: 01.06.2018].
- Švied V., *Masony i loży na ziemiach Bielarusi (kaniec CHVIII – pieršaja čverć XIX st.)*: bijabiblijah. sloŭn., Hrodna 2007 [Швед В., *Масоны і ложы на землях Беларусі (канец XVIII – першая чвэрць XIX ст.)*: біябібліягр. слоўн., Гродна 2007].
- Charitonov, S., «*Mirom ty nie pravim*» – *intierúju s masonom-bielorusom* // Sitydog.by [Elektronny resurs]. – Režym dostupu: <https://nn.by/?c=ar&i=150639&lang=ru>. – Data dostupu: 01.06.2018 [Харитонов С., «*Миром мы не правим*» – *інтэрв’ю з масоном-белорусом* // Sitydog.by [Электронны рэсурсы]. – Рэжым доступу: <https://nn.by/?c=ar&i=150639&lang=ru>. – Дата доступу: 01.06.2018].
- Charitonov S., *Nastojašij minskij mason rasskazyvaje o przedmietach, kotoryje vyviezli iz Minska 200 liet nazad* // Sitydog.by [Elektronny resurs]. – Režym dostupu: <https://citydog.by/post/minsk1067-masonstvo/>. – Data dostupu: 01.06.2018 [Харитонов С., *Настоящий минский масон рассказывает о предметах, которые вывезли из Минска 200 лет назад* // Sitydog.by [Электронны рэсурсы]. – Рэжым доступу: <https://citydog.by/post/minsk1067-masonstvo/>. – Дата доступу: 01.06.2018].
- Chmielniczkaja L., *Mark Šahal i vitiebskaja masonskaja loža* // Muzej Marka Šahala [Elektronny resurs]. – Režym dostupu: <http://www.chagal-vitebsk.com/>

node/156. – Data dostupu: 01.06.2018 [Хмельницкая, Л., *Марк Шагал и витебская масонская ложа* // Музей Марка Шагала [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://www.chagal-vitebsk.com/node/156>. – Дата доступу: 01.06.2018].

Čjerniakievič A., *BNR. Triumf porażdiennyuch*, Minsk 2018 [Чернякевич А., *БНР. Триумф побеждённых*, Минск 2018].

S U M M A R Y

BOOKS PUBLISHED IN BIALYSTOK AND GRODNO AS THE SOURCE OF THE BELARUSIAN PEOPLE'S REPUBLIC HERITAGE IN PHALERISTICS: *ABDUCET PRAEDAM, CUI OCCURIT PRIOR...*

The article analyzes the contribution of books published in Białystok and Grodno, or prepared by local natives in the description of the Belarusian People's Republic heritage in phaleristics. The author's attention is focused on the analysis of the BPR badges, orders, award items, and their cultural and historical context. It is argued that, according to the publications, the BPR phaleristic investigators study the symbolism of search for better and fair fate for people in Belarus in cooperation with the neighboring nations. What is more, the author argues that the symbolism possesses elements of esoterics, artistic aesthetics and well-grounded historicism.

Key words: phaleristics, the Belarusian People's Republic, orders, symbolism, historicism.

S T R E S Z C Z E N I E

KSIĄŻKI OPUBLIKOWANE W BIAŁYMSTOKU I GRODNIE JAKO ŹRÓDŁO SPUŚCIZNY FALERYSTYCZNEJ W BIAŁORUSKIEJ REPUBLICIE LUDOWEJ

W artykule omówiono wkład materiałów opublikowanych w Białymstoku i Grodnie, lub przygotowanych przez miejscowych badaczy, dotyczących spuścizny Białoruskiej Republiki Ludowej w zakresie falerystyki. Zwrócono uwagę na nagrody, orderzy, medale, oraz ich kontekst kulturowy i historyczny. Autorka artykułu uważa, że uwzględnione publikacje pokazują kierunek badań falerystycznych, symbolizm wiekowych poszukiwań lepszego i bardziej sprawiedliwego losu dla Białorusinów we współpracy z sąsiadami. Jej zdaniem symbolizm zawiera elementy ezoteryki, estetyki i solidnie zakorzonego historyzmu.

Słowa kluczowe: falerystyka, Białoruska Republika Ludowa, nagrody, symbolizm, historyzm.